

УДК:
323.1(=163.41)

Оригинални
научни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXIV) XI, vol=31
Бр. 1 / 2012.
стр. 121-133.

Гордана Живковић
Институт за европске студије, Београд

КРИЗА СРПСКОГ НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА* (српски народ у транзицији)

Сажетак

У средишту ауторове пажње и интересовања налазе се следећа питања: Имају ли Срби данас јасну свест о свом националном идентитету? Поседују ли ваљани одговор на питање – ко је то српски народ? По чему је препознатљив у заједници цивилизованих, историјских народа? Шта је то што нас данас међусобно повезује, али и издваја од других? Имамо ли своја заједничка опредељења, те јасно дефинисане државне и националне интересе? Постоји ли сагласност о друштвеним вредностима и циљевима који могу осигурати бар минимум социјалне интеграције, отварајући тако пут конституисању стабилног заједништва у нас? На темељу проведене анализе констатује се да свако од ових питања има негативан одговор. Србија је данас дубоко разједињено, конфликтно и у много чему чак патолошко друштво, у коме се убрзано троше последње резерве позитивне енергије заједништва, солидарности и стваралаштва. То свакако иде на руку погубном и моћном „глобалистичком“ рату за „душе“ народа, за нови идентитет радикално супротстављен традиционалном! Апелујући на српску државу, Српску православну цркву и демократску међународну јавност да зауставе одпочело тихо нестајање српског народа, као старог европског народа, аутор пледира за реформу друштва али и „реформу“ самог човека.

* Овај рад је настао у оквиру пројекта Института за европске студије у Београду бр. 179014 који финансира Министарство за науку и технолошки развој Србије.

Излаз из драматичне кризе идентитета види се пре свега у оживљавању и активирању оних православних садржаја, вредности и традиције, који би могли задовољити потребе Срба овде и данас!

Кључне речи: криза националног идентитета, крах вредности, одсуство друштвеног заједништва, реформа друштва, православна духовност.

Сведоци смо бројних проблема са идентитетом ¹⁾ у скоро свим друштвима која данас сачињавају Европску унију. Они обелодањују дубоку кризу кроз коју данас пролази класичан национални идентитет, а поготову, проблеме у вези са његовим тумачењем и реконструкцијом. До ње, на првом месту, доводи често истицана идеја о „слабљењу“ националног (државног) идентитета, а у име јачања региона и наднационалне заједнице. Јер, не може се порећи да је у модерном свету (етно) национална група²⁾ изузетно моћна друштвена категорија, а код великог броја људи се чак налази при самом врху замишљене скале социјалних категорија, па дакле и самоидентификације. Наиме, управо национални идентитет битно одређује саму човекову личност; и, без обзира на то да ли се

1) Национални идентитет побуђује данас све наглашенију пажњу наше јавности; о њему се говори у свакодневном животу, политици, науци, те, публицистици. Но, оптицајни прилази идентитету су углавном површни и уједностављени; а у неким се већ на први поглед препознају политичка употреба и злоупотреба. Тако се, заправо, суочавамо с немалим парадокс: хиперпродукцију говора о националном идентитету прати забрињавајуће сиромаштво озбиљних и научно вредних текстова о њему. Наиме, постоји занемарљиво мали број научних радова који се тиме уопште баве; а исто то важи и за проведена емпиријска истраживања у овој области. Стога се, овде, суочавамо с немалим и лако „решивим“ проблемима. На првом месту, треба истаћи драматичан недостатак ваљаних и довољно верификованих „дефиниција“ појмова, који творе сам категоријални апарат истраживања. Реч је о темељним, „носећим“ појмовима, као што су то рецимо – нација, национални идентитет, етноцентризам, патриотизам. У оптицајним научним, политичким и друштвеним расправама, али и у свакодневном животу, оваквим појмовима придају се сасвим различита, па и супротна значења. Оваква њихова тумачења – настала произвољним и олаким интерпретирањима, оптерећеним бројним предрасудама и инструментализацијама – нужно доводе до праве терминолошке збрке, која озбиљно прети чак нарушавањем сваке комуникабилности. А тиме се, уједно, конституише плодно тле за даље, несагледиво штетне, многоврсне злоупотребе и манипулације у овом подручју. Уколико пак прихватимо идеју да је национални идентитет један од легитимних научних појмова, онда је „први корак“ који ваља учинити управо његово разграничење од других сродних (наведених) појмова.

2) Етничка група (енгл. ethnic group) означава групу људи који деле заједнички идентитет на темељу исте културе, традиције, религије, повести, истог језика, етничког порекла и др. особина. Етнички идентитет је, иначе, комплексан и слојевит, а најважнији елементи који га творе јесу – доминантни културни обрасци, друштвене установе и социјални актери који обликују групно веровање и осећање, те понашање и деловање у економском и политичком животу неке етничке заједнице; али и њене односе са другима. Слично значење има и синтагма национална самосвест, која се међутим не односи само на културно-историјску баштину неког народа, већ и њено критичко саморазумевање.

персонални идентитет више или мање опире социјалном, па дакле и националном идентитету, осећање припадности одређеној заједници увек је изражено.³⁾ То истовремено значи да текући процеси глобализације не воде ка „одумирању“ националног идентитета, но тек ојачавању националних фрустрација и тензија у самом идентитету. Стога су сасвим погрешне процене неких угледних аналитичара да ће двадесети век бити век без нација, век у коме ће се „укинути“ национални идентитети, а свет се у потпуности глобализовати! То се јасно потврђује и на „примеру“ Европске уније, која није успела да поништи националне идентитете својих држава чланица. Отуда, нација, национализам, национални идентитети нипошто нису данас превазиђени феномени! Томе се не би требало чудити, с обзиром да је модерна демократија поникла баш на тлу националне државе!

Отуда је сасвим неприхватљиво данас „популарно“ становиште да криза идентитета води пре свега ка афективној идентификацији са националним митовима, „производећи“ тако деструктивну националну свест! Те да без ослобађања од митова, фикција и предрасуда уопште није могуће да Срби остваре сопствени идентитет као „идентитет модерне нације“! Ништа није мање проблематичан и став да национализам у историјском и политичком смислу представља тек „испуњење празнине“ настале крахом других идеологија и политичких програма, битно онеспособљених у остваривању истинских потреба човекових, те његових великих колективних нада! Као и да искривљеној националној свести и етничким предрасудама првенствено доприносе неповољни друштвени и економски услови, стварајући атмосферу депресије, фрустрације и несигурности. А све то потврђује, вели се, „проста“ чињеница да личности с развијеним персоналним идентитетом неће развити снажну идентификацију с нацијом, јер су самопотврђене, те стога придају мањи значај припадности разним друштвеним група-

3) Показује се да управо традиције – схваћене тек као динамичан систем „правила“ опхођења отворен ка учинцима времена – успевају много ефикасније да усмере делатности индивидуа, него што би то био кадар учинити ма који појединац у Декартовом смислу. Сасвим је извесно, стога, да би свако претварање традиције – као предаје делатне у одржавању и репродукцији идентитета човека (и народа) – у неделотворну и ништавну прошлост, неизбежно довело до катастрофалних последица на плану људске егзистенције. Јер, у том случају људско постојање своју садашњост више не црпи из повесног, порекло постаје само „гола прошлост“, а будућност – садашњост „продужена убудуће“! А добро знана истина је да човек без прошлости нема идентитета, што свакако важи на неки начин и за један народ. (Види: Гордана Живковић, *Црква и криза политичке заједнице*, Центар за хришћанске студије, Београд, 2006, стр 152).

ма.⁴⁾ Дакле, национализам се заправо проглашава „дежурним кривцем“ за све наше бројне драматичне проблеме и тешкоће! Рецимо, већ „опште место“ у „хелсиншким истинама“ у нас⁵⁾ чини тврдња да је у службу српског национализма стављен као први „процес ретрадиционализације“, што пружа изузетну шансу Српској православној цркви за растући утицај у друштву и обликовање за њу пожељног новог српског колективног идентитета заснованог на антикомунизму и филетизму!⁶⁾ А у оквиру такве ретрадиционализације, тврди се, долази до непосредног оспоравања основних модернизацијских и демократских тековина изнедрених у окриљу западноевропског цивилизацијског круга. Тачније, Српска православна црква проглашава се активним субјектом антимодернизацијских, ретроградних, конзервативних процеса у транзиционом српском друштву, али и неком врстом њиховог „профитера“. У питању је црква која промовише заосталост, застарелост, окамењени морализам и негује облике живота и понашања сасвим превази-

4) Међутим, о каквим се то „самопотврђеним личностима“ уопште може данас говорити? Још Вебер изриче јасан суд о болесној западној цивилизацији која гуши човека, његову слободу и дар стваралаштва. Јер, систематично инструментализовање модерне рационалности морало је довести до разарања хуманизма, који доспева и сам на поприште жестоке кризе модернитета, постајући коначно њена жртва. Наиме, у оквиру владајућег типа рационалности нема простора за испољавање типично људских феномена – вере, уметности, љубави, пагње, креативности... Тачније, овде рутина, администрирање, технократија и бирократизам замењују остварење човековог темељног онтолошког принципа слободе, стваралаштва и активне сарадње, тј. истинске друштвености. Заправо, човек постоји тек као средство и придодатак техници, испражњен од свог правог смисла и назначења. Отуда би се управо у име човекове еманципације и ослобођења неизоставно морале уклонити штетне последице апсолутизоване рационалности! Само један од одговора на рационалност „произведену“ индустријским друштвом – а чији „рационалитет“ се потврђује још једино ефикасношћу у спутавању човеково ослобођења – представља, рецимо, политичка акција која инсистира на „новом моралу“, „новој осећајности“, те успостављању неког типа „братских односа и солидарности“ – као неопходним предусловима друштвене промене, који устају против налога репресивног ума. (Види: Гордана Живковић, „Православље и модерна рационалност“, у *Црква и криза политичке заједнице*, наведено дело). Све ово оповргава споменути теоријски незасновану и неозбиљну тезу о слободном и самооствареном појединцу који има властити персонални идентитет, што „по себи“ искључује ма какву националну идентификацију и припадност.

5) Српска православна црква, ил се, „ставља у заграде универзалне поруке еванђеља, настојећи да заузме што важније место међу предводницима националне борбе, клизећи у филетизам који су сами црквени оци прогласили за јерес“. (*Србија 2007: Самоизолација – реалност и циљ*, наведено дело). Два круцијална обележја деловања ове цркве на изградњи новог српског идентитета су – антикомунизам и филетизам, што је сасвим разумљиво, с обзиром да се у њој заступа становиште да процес редифинисања националног идентитета треба спровести његовим „чишћењем“ од последица комунистичке идеологије, како би се омогућио повратак вери, тардицији и цркви. Управо у таквом „заносу ретрадиционализације“, вели се, почело је иоспоравање и многих модернизацијских тековина развоја југословенског друштва после другог

6) *Србија 2007: Самоизолација – реалност и циљ*, наведено дело.

ђене у савременом друштву. И зато су, поред осталог, с циљевима српског национализма потпуно инкомпатибилне темељне вредности западноевропске цивилизације – индивидуализам, владавина закона, правна држава.(?!). Неоспорно је да се црква види као један од кључних чинилаца „блокаде“ у коју је доведен данас српски народ, тиме што је „разапет“ између захтева модерног доба, с једне стране, и „фикција митова“, с друге стране. Но, да ли ће ретрадиционализација, аутархичност, десекуларизација, па и клерикализација остати једини одговори Србије на многобројне изазове времена, сматра се, не би требало да зависи само од цркве. И уместо да се супротставе таквим погубним тенденцијама и утицајима српске државне институције, политичке партије, медији, универзитети, културна јавност се практично додворавају цркви и оклевају да било који потез њених званичника изложе критици.⁷⁾ И то је велики проблем против кога се свим расположивим демократским средствима и начинима треба борити.⁸⁾ С правом можемо рећи да је оваква денацификација српског друштва њихов приоритетан и оперативни циљ, између осталог и зато што се руководе ставом – „губитничка нација“ (каква је према њиховој тврдњи српска нација) не сме имати команду над својим идентитетом, јер ће тврдоглаво одбијати да се повинује захтевима победника за моралном и духовном предајом.⁹⁾ Сасвим супротно изреченом, уверени смо да овакав драстичан захтев за поништење „старог“ и тренутно успостављање „новог“ српског идентитета саображеног захтевима „транзиционе правде“ клониране у хелсиншкој идеолошкој радионици, може водити једино разарању аутентичне српске друштвене заједнице и поништењу идентитета човека и народа.¹⁰⁾ А баш као непосредна реакција на овако агресивну „модернизацију“ и „глобализацију“ и јавља се „постмодерна“ ретрадиционализација, с разним варијантама локалне културе. Јер, не може се занемарити тврдокорна чињеница да се глобализација, у културној сфери

7) Исто.

8) Исто.

9) Потпуно је у праву Јован Бабић када каже да друштво није нешто што настаје из почетка, већ постоји од раније, као и да оно као такво већ садржи неке институције и вредности које га чине оним што јесте, институције које чине завичај његовим људима, и чијом би се радикалном и наглом променом оно толико изменило да те основне институције и суштинске вредности више не би постојале и не би више пружале могућност лоцирања и артикулсања животних планова у континуитету. (Види: Јован Бабић, „Овлашћење и демократија“, у „Држава и морал“, зборник *Људска права*, Институт за европске студије, Београд, 1996).

10) Види: Милован М. Митровић, *Традиционални и модерни елементи српског идентитета*, Филозофски факултет, Београд (PRIVATE).

више него у другима (али и у економској, политичкој и правној) данас пројављује у облику алтернативних модела: као наметнута моноцентричност или као координирана полицентричност. Прво, води културном монизму који потиरे национални идентитет и сваку другу посебност, а друго омогућује културни плурализам као облик слободне комуникације различитих националних култура.¹¹⁾ Дакле, стратешко питање за нас гласи: да ли нам наша историјска и културна традиција могу помоћи да се одржимо као народ, сачувамо своју државу и развијемо као модерно европско друштво? Уколико се под модерношћу подразумева специфичан систем вредности и одговарајући начин живота, онда је јасно да Срби не морају да одбаце своју традицију и идентитет, беспоговорно преузимајући туђе културне обрасце. А пре но што посегну за туђим искуствима, требало би да осавремене сопствену позитивну државно-правну, културну и духовну традицију!

Ако је све то доиста тако, никако се не би смела заобићи следећа значајна питања: Зашто упоредо с процесима глобализације тече данас и процес све снажнијег везивања појединца за властиту нацију? Шта је то што националном идентитету пружа тако упадљиву предност у односу на све остале колективне идентитете?¹²⁾ Одакле црпи он заправо своју животну снагу? Укратко, који су разлози „опстанка“ и „преживљавања“ националног идентитета као кључне егзистенцијалне и политичке одреднице (и) у разумевању данашњег света? У потпуности се слажемо са Владимиром Цветковићем да је нација најобухватнији и најсложенији облик колективног идентитета, чију важну функцију представља „укорењивање“ модерног индивидуума у овакву новоформирану заједницу! Баш као што је то и нуђење емоционалних садржаја и културног оквира за политичко деловање и егзистенцијалну утеху

11) Не може се порећи да су сасвим обезвређена не тако давна „предвиђања“ неких угледних званичника из окриља Европске уније да ће се европске нације одрећи својих идентитета у име заједничког европског идентитета. То није могла „зауставити“ ни веома промовисана и популарна тзв теорија о плуралном идентитету, према којој национални идентитет чини само један у читавом низу идентитета које појединац има – поред породичног, професионалног, локалног, регионалног, европског итд. Супротно томе, читаво духовно вођство Европе с узнемирењем указује на забрињавајуће нестајање народних језика и њихове употребе у литератури, те напуштање народних обичаја. Такав смисао има, рецимо, и изричит захтев Католичке цркве да у тексту првог устава ЕУ буде препознато заједничко хришћанско наслеђе Европе. (Гордана Живковић, «Европска унија и национални идентитет», у зборнику: *Србија у предворју Европске уније: искушења и могуће исходите*, Уредник Гордана Живковић, Институт за европске студије, Београд, 2010).

12) Види: Владимир Н. Цветковић, *Моћ и мудрост (О политичкој димензији филозофије)*, Службени лист СРЈ, Београд, 2000.

у свету грубог ништења традиционалних облика друштвености, те метафизички заснованих начина организације личног и колективног постојања.¹³⁾ Јер, не би никако требало сметнути с ума да у културолошком смислу управо нација представља једну врсту последњег отпора нововековној десакрализацији света, пружајући својеврсно уточиште раздуховљеном, дезоријентисаном и усамљеном модерном индивидууму.¹⁴⁾ То није ништа чудно, када се добро зна да идеја „прогреса“ – којом нововековље смењује хришћанску идеју „спаса“ – не само што не води „ослобођењу људског лика“, већ озбиљно доводи у питање чак саму идеју човека! Наиме, материјални напредак као „крунски доказ“ пропулзивности читаве западне цивилизације све очистије се манифестује као привид напретка; док уистину представља тек пуко човеково трајање у условима безперспективности, изолације, усамљености, смањења аутономности, способности изрицања независног суда, те коначно закржљања дара имагинације и стваралаштва ...

Показује се отуда да су управо нације и национални идентитети у стању да задовоље насушне егзистенцијалне потребе „модерног“ човека – надилажење заборавља преко потомства, те остваривање братства путем симбола, обреда и церемонијала који живе припаднике заједнице повезују с мртвима.¹⁵⁾ То је могуће зато што нација нема „рок трајања“, стара је обично неколико столећа, те „обухвата“ више генерација – дакле не само живе, но и преминуле чланове, као и сва будућа поколења. Стога је баш национ тај који може осигурати извесну меру личне бесмртности кроз веру у историјску и судбинску заједницу, пружајући тако својеврсно поуздање у смисао индивидуалног и колективног постојања.¹⁶⁾ У

13) Лешек Колаковски скреће пажњу да је највећа опасност имплицирана модерном управом нестајање табуа и десакрализација уопште: „Ако покушамо да укажемо на једну једину, најопаснију страну модернизма, онда некако сав страх обједињујемо у једној јединој синтагми; нестанак табуа...Разне традиционалне везе међу људима без којих је заједнички живот немогућ и без којих би се наш живот управљао само на основу похлепности и страха, неће моћи да преживе без система табуа...У оној мери у којој рационалност и рационализација угрожавају присуство табуа, у истој толикој мери они слабе способност цивилизације да преживи... (Види: Лешек Колаковски, „Модерно на бесконачној проби“, у: зборнику *О кризи*, приредио Кшиштоф Михалски, Нови Сад, 1987, стр. 77, 78).

14) Види: Владимир Н. Цветковић, *Моћ и мудрост*, наведено дело.

15) Види: Исто.

16) Мислимо да управо овде леже значајни потенцијали православља, као неспорне компоненте српског националног идентитета. Оно „уистину, има велике залихе смисла, значења, традиције и вредности, чијим се покретањем и ослобађањем данас могу у значајној мери превaziћи штетне последице модернистичке обезличености и немоћи човека као појединца пред свемоћи организације и њене бирократије. Још шире, увође-

окриљу нације модеран човек задобија и могућност обнове личног и колективног достојанства, а кроз националне обреде и симболе - осећање братства и заједништва, што иначе има чак пресудно значење у бројним искушењима с којима је сваки, па и национални колективитет, неизбежно суочен.¹⁷⁾ Отуда, припадници једне нације имају заједнички идентитет и готово увек заједничко сродство и порекло. А национални идентитет подразумева препознатљиве специфичности одређене групе, као и лични осећај припадности.¹⁸⁾ Уосталом, то исто вели Вебер упозоравајући нас да се друштвена заједница „успоставља“ на осећању заједничке припадности својих чланова, а не рационалним разлозима у чијој основи лежи конкретан интерес! Имати национални идентитет значи, дакле, имати јасну свест да живимо у једној истој друштвеној заједници и делимо њене заједничке вредности; те уверење да су наше „појединачне“ судбине и „колективна“ судбина нераздвојне и тесно повезане... Речју, значи поседовати дух заједништва и истинске дружевности, саздан на нашем узајамном препознавању и поистовећењу - а изнад свега на заједничком осећању да припадамо једном истом културном, националном, цивилизацијском и духовном телу!

Имају ли онда Срби данас јасну свест о свом националном идентитету? Поседују ли ваљани одговор на питање – ко је то у ствари српски народ? По чему је он препознатљив у заједници цивилизо-

њем „православних образаца“ у друштвено саобраћање могу се ублажити бројне недостатности рационалистичког типа одношења. Јер, рационалност на којој се утемељује модерна политичка заједница превасходно води рачуна о захтевима осигурања моћи у чијој је основи конкретан интерес, потискујући у далеки план актуелна и надасве значајна питања о људској слободи, правди, истини, моралу и етици... Супротно томе, у темељу православне идеје друштвене заједнице налази се схватање човека као слободне личности. Стављањем тежишта управо на њу – из које директно проистиче слобода народа и друштва – православље у ствари заговара „јединство мноштва и различитости“, које не поништава већ као највећу драгоценост чува и развија оригиналност сваког дела. Тиме оно на неки начин директно противречи западном модернистичком духу чији је идеал и право исходиште „свеопшта рационализација света“, која се може остварити тек уколико се над постојећим различитим и дивергентним интересима успостави превага и доминација једне „централне идеје“!

- 17) Држава која се специфично изјашњава као домовина одређене нације назива се национална држава и већина модерних држава спада у ту категорију, упркос постојећим споровима о њеном легитимитету.
- 18) Није могуће дати тачну и коначну дефиницију нације, с обзиром да не постоје било каква доминантна својства припадника једне нације по којима би се она у потпуности разликовала од ма ког другог ентитета. Исто тако, проблематичан је сваки покушај објективизације појма националног идентитета. Док неуспех објективних критеријума за одређење нације (језик, етницитет, историјска прошлост, култура, територија), само додатно оснажује тезу да је варијабилитет ма каквих психолошких својстава већи унутар групе, но између појединих група. Субјективни пак критеријум за дефинисање нације тежиште ставља на колективну и индивидуалну свест; дакле, сам избор и опредељење људи да заједнички живе и припадају одређеној нацији.

ваних, историјских народа?¹⁹⁾ Шта је то што нас данас међусобно повезује, али и јасно издваја од других? Имамо ли своја заједничка одређења, те јасно дефинисане државне и националне интересе? Постоји ли сагласност о друштвеним вредностима и циљевима који могу осигурати бар минимум социјалне интеграције, отварајући тако пут конституисању стабилног друштвеног заједништва у нас? Нажалост, скоро свако од ових питања има негативан одговор! Србија данас нема свој национални план и програм, не у само у облику неког писаног законског документа, већ ни постојања било каквих „најминималнијих“ руководећих принципа и правила. А њен безмало нерешив проблем чини одсуство минималног друштвеног консензуса поводом питања од виталног националног и државног интереса, те непостојање ма каквих општеприхваћених норми понашања! Овај проблем је утолико озбиљнији, што смо све до данас остали без икаквог одговора на пресудно питање - чиме се може попунити зјапећа празнина настала разарањем и поништењем социјалистичке идеологије апсолутистичких претензија (од „погледа на свет“, па до најситнијег детаља човековог живота...), која је деценијама интегрисала југословенско друштво тако што је разарала све друге чиниоце његовог повезивања? А неодложан задатак изградње и успостављања општеприхватљивих оријентацијских, мотивацијских, регулативних и легитимишућих норми понашања и деловања у друштву, и сада је подједнако актуелан као и на самом почетку! Тачније, пред нама су и данас „отворена“ и до краја „нерешена“ сва она питања која је још на самом почетку српска криза поставила у први план! А то су следећа питања: које су границе српске државе²⁰⁾; какав је дух и устројство српске државне

19) Интересантно је да Соња Бисерко, председница Хелсиншког одбора за људска права у Србији, још 12. фебруара 2002. године у интервјуу за лист „Време“ истиче како „нико још није рекао шта је и докле сеже Србија; те, да је „Косово већ осамдесетих година било изгубљено за Србију, али се инструментализовало за добијање других територија у Хрватској и Босни, а када се у томе није успело, за конституисање културног и духовног простора који обухвата Србију, Републику Српску и Црну гору...“).

20) Управо то у мултиетничком, мултиконфесионалном и мултикултуралном друштву, какво је наше друштво, подразумева етику плурализма, тј. етику дијалога и сарадње. Стога, морално „здрави“ заједница и јесте управо оно начело и захтев од којег данас никако не бисмо смели одустати. Јасно, у оживљавању таквог дела нашег бића, болно погођеног искуством поништења универзалних закона праведности и истине, те потпуног суноврата и расула свих моралних и етичких вредности, неће нам ни мало помоћи наш већ традиционално „инацијски“ менталитет и темперамент, али ни наглашени „позиви“ на европеизацију, демократизацију и модернизацију, па ма колико гласни и захтевни били. Једноставно, нема данас тих речи које би могле надвладати оштро изражене социјалне тензије и могуће конфликти уношењем бар минимума толеранције и слоге у друштво оптерећено снажним и многоврским разликама и супротностима Сигурно

заједнице; који су наши витални национални и државни интереси, те каква је стратегија њиховог остваривања; на који се начин може постићи преко потребан друштвени консензус око основних питања стварања, опстанка и развоја друштвене заједнице; које су вредности прихватљиве за већину становништва на основу своје моралности, а не присиле неког спољашњег ауторитета (политичке партије, државе или којег другог); како је могуће конституисати „ стабилно“ заједништво саздано на одлуци и добровољном пристанку грађана да живе заједно и препознају ову државу као своју; шта је данас прихватљиво за изнутра разједињену и дубоко конфликтну српску јавност; најзад, може ли ма шта да покрене данас обезличеног и усамљеног појединца и да га интегрише у друштвену заједницу?

С обзиром на то да се друштвена заједница може конституисати тек на темељу слободне воље, жеље и одлуке грађана да заједнички живе, данас и јесте изузетно важно пробудити у људима готово замрло осећање блискости, заједничке припадности и солидарности!²¹⁾ Но, то нипошто није једноставно и лако зато што сведочимо управо супротну тенденцију – алармантно и забрињавајуће трошење последњих резерви позитивне енергије заједништва, солидарности и стваралаштва. Заправо, Србија је данас једно дубоко разједињено, конфликтно, и , у много чему, чак патолошко друштво; друштво „осликано“ процесима дезинтеграције, нетолерантности, раста агресивности, омразе, острашћености и чак мржње .²²⁾ А да би се обликовао идентитет било персонални

је зато да у условима постојања барем неколико сасвим различитих, јасно разделених и чак умногоме супротстављених „лица“ Србије, градити заједништво на „дуге стазе“ подразумева много више од декларативних опредељења! Такав процес, засигурно, није правoliniјски, без великих препрека и тешкоћа, а да ли ће се он временом развити, или чак бити потпуно онемогућен, зависи много и од нашег конкретнoг друштвеног „окружења“. Јер, да би се створило „окружење“ погодно за демократизацију, нужно је остварити велики друштвени ангажман, уложити огроман интелектуални и духовни напор. Баш на том трагу се сагледавају евидентне могућности конституисања тзв цивилног друштва.

- 21) Томе непосредно погодује постојање више од 200 секти (60 регистрованих), бројних фондација, разних агенција, „хуманих“ организација, „мировњачких“ покрета, тзв. корисних појединаца који раде искључиво из „алтруистичких“ разлога... Несумњиво, данас се настоји створити свет послушних појединаца и држава, што се чини поред осталог и продором у информативни и културолошки простор државе, како би се осигурала услови за продор у психу, односно индоктринацију, ради медијског подчињавања.
- 22) На 35. редовном годишњем заседању Комитета за светску баштину у Паризу, тражено је да се четири српска културна блага – манастири Пећка патријаршија, Дечани, Грачаница и Богородица Љевишка *пременују у косовске*. То је иначе био трећи по реду покушај, а тешко да ће се од оваквог захтева убудуће одустати.

или колективни (дакле, и национални) неопходно је да постоје стабилни социјални, економски и културни услови који омогућавају појединцима и групама решавање противречности и редуковање конфликта у друштвеној средини, те миран и поступан еволутивни развој који обезбеђује усклађивање нараслих потреба са промененим околностима, отклањајући трауме изазване брзим и ненаданим променама. Отуда, постојећа „српска ситуација“ засигурно иде на руку погубном и врло моћном „глобалистичком“ рату за душе народа, за нови идентитет који би се радикално супротставио традиционалном! Рецимо, за само неколико месеци на Косову и Метохији шиптарски „борци за независност“ спалили су најмање милион српских књига, срушили готово 80 цркава и манастира, док сада највеће српске духовне лепотице и светиње Пећку патријаршију, Дечане, Грачаницу и Богородицу Љевишку хоће Комитет за светску баштину (као легална институција цивилизованог, хуманог и демократског света...?) да претвори у истрошени музеј старина... □ Дошло је изгледа време у коме Србима „ваља“ да остану и без својих светиња. Да се добровољно одрекну колевке своје државности и живуће манастире претворе у косовске музеје... Мислимо да је све то учињено с јасним стратешким циљем – уколонили с лица земље све писане трагове о правом кућишту и изворишту српске заједнице и њеном идентитету! Претња да се Срби морају одрећи своје душе, памћења, имена, самосвести и права на постојање стоји као мач над нашим главама. Шта чинити? Можемо ли онда, смемо ли, по ко зна који пут затварати очи пред овим неумољивим чињеницама, правећи се да не разумемо њихово круцијално значење за наш национални, културни, духовни опстанак, за нашу сасвим неизвесну и по много чему судећи неоптимистичку будућност? Мада смо изгледа, због свега што нам се на овом тлу током последњих деценија догађало, «пробили» све границе трпљења, беде, понижења, преваре, гнусобе, страдања и бола, изгубивши поверење у било кога и у било шта, ипак, не смемо управо због нас самих, а нарочито ради живота наших будућих поколења, и надаље чинити потпуно исте погрешне ствари и боловати од истих болести. Не смемо, опет, до даљег живети као биљке, »програмирани« људи испраних мозгова... Остати равнодушни, апатични, не мењајући се нимало «изнутра», и неспремни за «суд» будућности који нас не може мимоићи... Ако смо верници, где нам је вера? Ако смо људи где нам је достојанство? Ако смо још живи, зашто спавамо мртвим сном? Тражимо од наше државе, Српске православне цркве, демократске међународне јавности да зауставе тихо нестајање једног

старог европског народа! Јасно, драматична криза коју сведочимо данас не води само реформи друштва, већ можда чак и више „реформи самог човека“. Јер, тек после духовног прочишћења могла би одпочети истинска индивидуална и друштвена обнова, како би Србија коначно изашла из мрака у коме већ предуго живи.

Може ли у томе бити ишта ближе човеку с овог тла од православне духовности и њене философије живота? Православне вредности, иначе од конститутивног значаја за национално биће и идентитет Срба, историјски су верификоване као функционалне у обезбеђивању друштвене интеграције и легитимитета. Претпоставља се зато да би оне под одређеним условима могле и данас, снагом своје изворне моралности а не било каквом присилом, окупити и повезати Србе у *заједницу*. Зато се данас с пуним правом очекује управо од Српске православне цркве да створи „обрасце“ религиозно-моралног живота, а свој став према питањима од виталног националног интереса поткрепи истинском моралном и духовном снагом. Поред осталог, то свакако подразумева и уношење неких нових садржаја у доста „једносмерну“ комуникацију црквене јерархије с тзв. лаицима, истинско мисионарење и жртвену борбу с владајућим саблазнима, пометњом, дезоријентацијом... А изнад свега успостављање пуног јединства Цркве, како би се могли уопште пронаћи аутентични православни одговори на конкретне изазове времена у коме живимо. Дакле, како би православна традиција могла да задовољи потребе српског народа овде и сада! Уколико се то не буде учинило, а остало је још веома мало времена, последице ће бити трагичне.

Gordana Zivkovic

SERBIAN NATIONAL IDENTITY CRISIS

Summary

In the middle of the author's analyses are the following questions: Do the Serbs today have a clear awareness of their national identity? Do they have a valid answer to the question – who is the Serbian people? What is their specific in the community of civilize and historic people? What is that connect us today, but also apart us from the others? Do we share common interests and clearly defined public and national interests? Is there a consensus on social values and goals that can provide at least a minimum level of social integration, which can provide the constitution of a stable community? Based on our analyses we can see that all of his questions have negative answer. Today, Serbia is

deeply divided, conflicted and in many ways pathological society that rapidly consumed the last reserves of positive energy, solidarity and creativity. It is certainly in favor of the lethal and powerful "global" war for the "harts" and the new identity that is radically opposed to the traditional one. Appealing to the Serbian state, Serbian Orthodox Church and democratic international public to stop quiet disappearance of the Serbian people, as the old European nation, the author pleads for the reform of society and the humanity. Overcoming of the dramatic crisis of identity can be realized primarily with the recovery and activation of Orthodox content, values and tradition, which could satisfy Serbian needs here and now!

Keywords: national identity crisis, the collapse of values, lack of social unity, reform society, Orthodox spirituality.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић, Јован: "Овлашћење и демократија", у "Држава и морал", зборник *Људска права*.
- Бисерко, Соња: "Интервју", *Време*, 12. фебруар 2002.
- Живковић, Гордана: *Црква и криза политичке заједнице*, Центар за хришћанске студије, Београд, 2006.
- Живковић, Гордана: "Европска унија и национални идентитет", у зборнику *Србија у предворју Европске уније: искушења и могуће исходиште*, Институт за европске студије, Београд, 2010.
- Колаковски, Лешек: "Модерно на бесконачној проби", у зборнику *О кризи*, приредио Кшиштоф Михалски, Нови Сад, 1987.
- Митровић, Милован: *Традиционални и модерни елементи српског идентитета*, Филозофски факултет, Београд, (PRIVATE).
- *Србија 2007: Самоизолација – реалност и циљ*, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2008.
- Цветковић, Владимир: *Моћ и мудрост, (О политичкој димензији филозофије)*, Службени лист СРЈ, Београд, 2000.

Овај рад је примљен 12. децембра 2011. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 27. фебруара 2012. године.